

Příspěvek na konferenci „Kam kráčí(š) primární prevence?“

Praha: listopad 2008

Název příspěvku: S agresí a šikanou ve STŘEDU i jindy a jak?

Modelová kazuistika – Jakub, 15 let

Osobní anamnéza

Jakub se narodil jako chtěné dítě. Porod proběhl předčasně v 32. týdnu, nízká porodní hmotnost dítěte. V dětství diagnostikována ADHD. Jakub neprodělal žádná vážnější onemocnění ani neutrpěl žádné úrazy.

V předškolním věku spíše plačtivý, konfliktní, těžko si zvykal na změny, nepravidelný denní režim, neklidný spánek. Ve školním věku pak nadměrná mrzutost, podrážděnost, zvýšená unavitelnost, výrazná hyperaktivita, neschopnost soustředění a ovládnání emocí, agrese, časté afekty. Z důvodu častých a neovladnutých emocionálních výkyvů byl v dětství opakovaně v péči dětského psychologa.

Rodinná anamnéza

Jakub má dva mladší sourozence – vlastní sestru Milenu (*1995) a nevlastního bratra Romana (*2006). Vztahy uvnitř rodiny jsou problematické. Otec byl přítomen v rodině do 10-ti let věku dítěte. Manželství rodičů bylo značně konfliktní. Otec matku často v přítomnosti dětí slovně i fyzicky napadal. Konflikty řešila často policie.

V roce 2003 matka od otce odešla. Společně s dětmi se odstěhovala do Domu pro matky tísni v Třebíči. Manželství rodičů bylo v roce 2004 rozvedeno, děti byly svěřeny do péče matky. Vůči matce byl Jakub i jeho mladší sestra dlouho nepřátelsky naladěni. Dávali jí za vinu rozpad rodiny. Situace se ještě více vyhroutil v roce 2006, kdy se matce narodil nejmladší syn Roman. S otcem nejmladšího syna však nikdy nežila.

V současné době žije matka se všemi dětmi v městském bytě 1+1. S otcem jsou děti i nadále v pravidelném kontaktu, jezdí k němu na víkendy, na prázdniny. Dle vyjádření matky však otec proti ní děti navádí a snaží se si je „kupovat“. Kupuje jim drahé dárky, snaží se děti přesvědčit o tom, že matka se o ně nedokáže postarat. Matka se brání stejným způsobem.

Mladší sestra na problémy reaguje mírným zhoršením školního prospěchu a pesimistickými náladami, Jakub reaguje zvýšenou úzkostností, prohlubují se výrazně školní

problémy, konfliktní situace s matkou, které „vyhrožuje“ odchodem k otci. Objevuje se zvýšená verbální agresivita vůči matce a verbální a fyzická agresivita vůči sestře.

Školní anamnéza

V předškolním věku časté konflikty s dětmi, mrzutost, plačtivost, neschopnost zapojení do kolektivu vrstevníků. Na prvním stupni diagnostikována dyslexie, dysgrafie a dysortografie. Požadavky základní školy však zvládá. Od páté třídy se, v souvislosti s rozvodem rodičů, objevují výrazné problémy v chování, agrese, nedůvěřivost, podrážděnost.

Prospěchově patří mezi průměrné žáky. Počet omluvených absencí má nízký. Využívá logické myšlení, v hodinách je většinou ukázněný. Negativně se projevuje o přestávkách a po vyučování, kdy napadá své spolužáky a jedná s nimi z pozice síly. Kvůli zmíněnému chování dostal důtku ředitele školy.

Jinak je Jakub ve škole hodnocen jako šikovný, pracovitý, ochotný. Je vděčný za pozornost a zájem. Neovládá však svoje emoce a pokud si myslí, že jej spolužáci uráží, tak jedná neadekvátně. Pokud se chová nevhodně, je schopen následně uznat, že nejednal správně, často si však neuvědomuje důsledky svého chování.

Sociální anamnéza

Jakub je spíše samotář. Má potíže navázat a udržet s ostatními kamarádký vztah. Jeho sociální přizpůsobivost je na nižší úrovni. Často neodhaduje situace, případně na ně reaguje neadekvátně. V jeho chování se objevují tendence kupovat si přízeň kamarádů a také se vkládat do sporů ostatních.

Okruh jeho zálib a zájmů je také orientován individualisticky. Nejvíce se věnuje práci na počítači, velmi rád také rybaří. Neprojevuje zájem o typicky chlapecké aktivity jako je fotbal, hokej, automobily, což někdy působí jako překážka v komunikaci s vrstevníky.

Problémy před vstupem do programu

Jakub byl do programu „Sociální intervence a poradenství“ zařazen z podnětu kurátora pro mládež OSPOD MÚ v Třebíči. Impulsem pro to bylo značné vyhrocení Jakubových výše popsaných problémů. Jakub se nepohodl se spolužačkou, kterou v zápětí fyzicky napadl. Došlo k lehkému ublížení na zdraví. Celou záležitost vyšetřovala Policie ČR. Jakubovy byla ve škole kvůli tomuto incidentu navrhovaná dvojka z chování.

Problémy s Jakubovou agresivitou se projevovaly nejen ve škole, ale i v soukromí. Měl časté konflikty se sestrou, které mnohdy končily fyzickým napadením. Nerespektoval

výchovnou autoritu matky, často odmítl, byl drzý. Mnohdy se dostával se do konfliktu i se sousedy v domě, jednomu z nich dokonce způsobil hmotnou škodu na automobilu, když v afektu hodil po jeho voze kamenem.

K těmto problémům se začaly přidávat i potíže se zvládnutím výuky. Jakubovi se výrazně zhoršil prospěch. Z českého jazyka mu dokonce hrozilo propadnutí. I přes to se Jakub doma přípravě na školu téměř nevěnoval.

Matka je ve svém výchovném postoji značně nedůsledná. V rodině schází jasně stanovený řád a hranice, stejně jako funkční systém odměn a trestů. Jakubovi chybí mužská autorita v rodině a pozitivní mužský vzor chování.

Průběh spolupráce

V rámci spolupráce v programu Sociální intervence a poradenství byla společně s klientem a matkou stanovena následující zakázka:

- posílit odpovědnost za své chování, posílit schopnost adekvátně zvládat emotivní prožívání a zmírnit projevy agrese,
- naučit se respektovat stanovené hranice,
- zlepšit přístup ke škole a školním povinnostem, zlepšit známky.

Při naplňování stanovených cílů jsme zvolili následující postup. Důkladně jsme ve spolupráci s klientem a jeho matkou zmapovali situace vedoucí k nekontrolovatelnému emotivnímu prožívání, dále jsme mapovali jednotlivé fáze konfliktu a hledali pro Jakuba i jeho okolí přijatelné varianty řešení. Jakub vypracoval tzv. „kartičku první pomoci“, kam zaznamenal své postupné kroky pro předcházení agresivnímu chování v případě hrozícího konfliktu.

Zařadili jsme také pravidelné relaxace. Klient byl seznámen s technikou autogenního tréninku, který byl po té schopen provádět sám doma. Jakub si vedl v průběhu naší spolupráce deník, do kterého zaznamenával situace, kdy se cítil v napětí, úspěchy i neúspěchy daného dne a situace, kdy své chování zvládl.

Dále jsme se ve spolupráci s matkou Jakuba zaměřili na zvládnutí režimových prvků. Zejména na pravidelnost domácí přípravy na školu. Dalším naším krokem bylo jasné vymezení pravidel a nastavení jasného a pro Jakuba pochopitelného systému odměn a trestů. Podpora věnovaná matce byla zaměřena zejména na posílení její důslednosti ve výchově dětí, k lepší časové organizaci dne, tak aby měla větší prostor se dětem věnovat.

Závěr

Jakubovo chování se po pravidelné šestiměsíční docházce (frekvence konzultací byla 1x za týden) do programu výrazně zklidnilo. Ve svém chování je zdrženlivější, vyhýbá se vyhroceným konfliktům s vrstevníky. Nemá sníženou známku z chování. V současné době zná a dokáže použít některé postupy podporující schopnost vlastní sebekontroly a vedoucí k lepšímu zvládnutí negativních emocí. Konfliktním situacím se občas nedokáže vyhnout ve vztahu se sestrou. Matka i Jakub však dávají tyto situace za vinu spíše setře, která konflikty často vyvolává.

K posunu došlo i ve způsobu trávení volného času klienta. Jakub si našel skupinu stálejších kamarádů. Pravidelně s nimi chodí ven a často společně navštěvují nízkoprahové zařízení na Klubu mládeže Hájek v Třebíči.

Klientovi se s podporou matky podařilo dodržovat pravidelnost domácí přípravy na školu. Klientovi známky se mírně zlepšily, v současné době již z žádného předmětu nepropadá. Posílila se vzájemná komunikace matky a syna, zvýšil se respekt syna k matčině autoritě, matka snaží být ve výchově důslednější.